

EKSPLISITT SPRÅKFOKUS I ALLE FAG

Av Marit Aasen

Adam er 12 år og begynte på ungdomsskolen for et halvt år siden. Hans førstespråk er polsk, og det er dette språket han bruker mest hjemme og sammen med de fleste vennene sine. Det er bare ett år siden han flyttet fra Polen, og da han gikk på barneskolen fikk han ekstra språkopplæring i norsk og noe tospråklig opplæring knyttet til norsktimene. På ungdomstrinnet følger han all undervisning i alle fag sammen med klassen sin. Lærerne i samfunnsfag, norsk og naturfag er bekymret. Det virker som om Adam ikke forstår mange av ordene og begrepene som brukes i lærebøkene og i undervisningen. Dette gjelder ikke bare fagord, men også «helt vanlige ord», mener lærerne. En dag blir naturfaglæreren så frustrert at han beklager seg til en kollega. «Jeg kan ikke ha Adam i klassen. Han forstår ikke de vanligste ordene en gang. Han har ingen begrepsforståelse! Hvordan skal jeg lære bort naturfag til en elev som ikke har språk?»

Men Adam som er 12 år har språk! Han har både ordforråd og begrepsforståelse, bare på polsk. Adam må lære seg norsk språk samtidig som han skal tilegne seg fagkunnskap. Adam er i en krevende opplærings situasjon. Det vil være til hjelp for Adam om lærerne tenker språklæring samtidig som det undervises i fag. For å få nok og variert nok input på norsk, er det bra at Adam deltar i helklasseundervisning i et norskspråklig læringsmiljø.

Eksplisitt språkfokus i fagene

Å lære fag er å få tilgang til fagets tenke-, skrive- og lese måter. «Alle fag har sin måte å uttrykke seg på og sin måte å bruke språket på. Dette gjelder ikke bare ordforråd, men også måter å konstruere sammensetninger av ord på, måter å bygge opp setninger på og måter å skape større tekster på» (Maagerø 2005, s.36). Som flerspråklig elev vil nok Adam trenge mer eksplisitt fokus på språk enn sine enspråklige klassekamerater. Likevel kan vi si at et bevisst og eksplisitt språkfokus i undervisningen vil komme alle elever til gode. Det vil for eksempel være god naturfagundervisning for alle elever hvis læreren forklarte hvorfor verbene i naturfagtekster ofte er passive. Å lære om hvordan passivformer kan gjenkjennes i tekst og hvordan elevene selv kan konstruere setninger med passivform når de skriver i naturfag, vil være å gi alle elevene tilgang på naturfaglige tenkemåter, samtidig som det gir flerspråklige elever eksplisitt språkopplæring.

Som faglærer er kunnskap om hva som er vanskelig i akkurat ditt fags tekster viktig. Her kan faglærere utgjøre en forskjell for flerspråklige elever som strever med å lese og forstå både språk og fag. I tillegg vil læreren bidra til å støtte Adams språklæring og bidra til å øke alle elevenes språklige bevissthet.

Brobygger mellom hverdagspråk og akademisk fagspråk

For Adam og andre flerspråklige elever er det særlig viktig at læreren har kunnskap om hvordan man kan skape forbindelser mellom hverdagspråk og et akademisk fagspråk i undervisningen.

Et hverdagspråk kjennetegnes av at det har et enkelt ordforråd, frekvente ord og inneholder ofte faste uttrykk. Hverdagspråket springer ut av «her og nå-situasjoner». Som regel brukes hverdagspråket i uformelle situasjoner som for eksempel når vi kommuniserer på sosiale medier, i butikken, eller på ulike fritidsaktiviteter eller andre sosiale situasjoner med venner og familie. Innen språkforskningen regner man at det tar omtrent 2–3 år å tilegne seg et andrespråk som gjør at man kan kommunisere i et hverdagspråk (Wagner et al., 2008, s. 60–61).

Derimot tar det for andrespråkelever mellom fem til sju år å utvikle et akademisk fagspråk, altså det språket elevene møter i formelle opplæringssituasjoner på skolen, og som brukes i skriftlige tekster (Wagner et al., 2008, s. 60–61). Et akademisk fagspråk er mer kognitivt krevende og består ofte av lavfrekvente, presise og abstrakte ord, uttrykk og begreper. I lærebøkene i alle fag møter elevene et slik akademisk språk.

For å utvikle faglig forståelse trenger alle elever å oppleve at hverdags erfaringer og hverdagspråket kan ordnes i kategorier og presise faglige begreper (Vygotsky, 1986). For Adam vil det være særlig viktig at lærerne i alle fag er bevisste på å bruke et forståelig hverdagspråk når de forklarer mer abstrakte faglige begreper. Når vi snakket om det å utvikle et fagspråk, snakket vi om at man i første omgang må bygge på elevenes hverdagspråk og så innføre faguttrykk og ord gradvis. Læreren kan altså være en brobygger mellom et hverdagspråk og et akademisk fagspråk.

Bevissthet om egen språkbruk

Lærerens språkbruk blir et forbilde for elevene, og særlig for andrespråkelevne vil måten læreren snakker på, hvilke ord som brukes og grad av korrekthet tjene som en veiviser inn i språket. Språket læreren bruker i klasserommet kan tilpasses elevenes språklige utvikling. For at Adam skal utvikle sitt andrespråk vil det være til hjelp hvis læreren er bevisst på å snakke korrekt, ikke for fort og å bruke et enkelt hverdagspråk til å forklare nye begreper.

Klasseromsamtalen

Flere undersøkelser viser at det kan være lite språkstimulerende aktiviteter i ordinær undervisning. En av årsakene er at det er mye individuelt arbeid i grunnskolen, og at andrespråkelevne ikke deltar tilstrekkelig i muntlige aktiviteter i opplæringssituasjoner. Flerspråklige elever er blant de elevene som ofte faller utenfor samtalen og dermed blir passive og får lite muntlig trening (Palm & Stokke, 2015).

Med noen enkle grep kan læreren være bevisst på å legge til rette for at flere elever blir aktive i samtalen. Ett tiltak kan være å senke tempoet. Mange flerspråklige elever trenger tid til å forstå hva det spørres om, og til å finne ord for å formulere et svar på norsk. Å senke tempoet kan gjøres ved å la elevene få tenketid, og snakke sammen i par eller mindre grupper.

Kilder:

Maagerø, E. (2005). Språket som mening: Innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere. Universitetsforlaget.

Palm, K. og Stokke, R. S. (2015) Utforskende samtaler i flerspråklige klasserom. I H. Christensen og R. S. Stokke (red.) Samtalens didaktiske muligheter. Gyldendal Akademiske

Vygotsky, L.S. (1986). Thought and Language. Cambridge, Mass: MIT Press.

Wagner, Å. K. H., Strömqvist, S. og Uppstad, P. H. (2008). Det flerspråklige mennesket. Fagbokforlaget.